

התורה והיהדות

יהדות מתוך הזדהות

פרשיות אחרי - קדושים - אמור | גיליון מס 1 | אייר תשפ"ג

כל התורה סיפור אחד:

סיפור של אהבה

מבט כללי על פרשיות השבוע והשתלבותם כחלק מהסיפור הגדול של התורה

קדושים תהיו - סדר מעלות הקדושה בפרשיות ספר ויקרא

ואנחנו עמו. ושלב זה נמשך עד סוף פרשת משפטים, שהכל הוא המשך למעמד מתן תורה.

ב. הפעם השנית היא בסיום מצוות המשכן וכל כליו בסוף פרשת תצוה (שמות כט, מו) 'וידעו כי אני ה' אלוקיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים, לשכני בתוכם אני ה' אלוקיהם'. פסוק זה מגלה לנו שאין סוף עניינה של יציאת מצרים רק ב'אנכי ה' אלוקיך' ועשרת הדברות, אלא עוד נכוננו לעם ישראל תפקידים נשגבים ונכבדים, שלא זו בלבד שהוא אלוקיהם, אלא שה' בא לשכון בתוכם, וגילה להם הקב"ה שכבר ביציאת מצרים היתה המטרה להגיע לדרגה זו 'לשכני בתוכם', וגם לשם כך הוציאם ה' משם, [וכן בשלבים הבאים]. ופשוט שאף שפסוק זה הוא כסיכום לפרשיות המשכן שנאמרו לפני כן, פרשיות תרומה ותצוה, עניין זה נמשך גם אחר כך, בפרשת מזבח הקטורת ופרשת כי תשא ויקהל פקודי. שהרי הכל עניין אחד. ויש לנו ללמוד מכאן שפסוקי המפתח הללו של 'אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים', אינם דווקא בסיום הדרגה והבחינה המסויימת, אלא נכתבו בגמר עיקר העניין, אך יש שאחר כך נמשך עוד עניינים ומצוות הבאים בקשר לדרגה זו.

ג. הכתוב השלישי הוא בסוף פרשת שמיני לאחר פרשת מאכלות אסורות (ויקרא יא, מה) 'כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לא-לוהים והייתם קדושים כי קדוש אני'. זה השלב השייך לספר ויקרא - ספר הקדושה, כשהדיבור כבר בא מ'אוהל מועד' והשכינה שורה בישראל, ממילא הם מתעלים עוד יותר, ונדרש מאתנו שבהיות שהוציאנו להיות ה' לנו לאלוקים, עלינו להתקדש כיון שהוא קדוש, ופמליא של מלך דומה למלך. אין לנו יכולים לשקוע כאומות העולם בחומריות העולם המלאה סיאוב, לאכול שקצים ורמשים ולהיטמא בהם, אלא תפקידנו הוא להתרומם ולעדן את נפשנו, ולהתהלך טפח מעל האדמה.

ואחר זה נאמרו - כחלק וכהמשך אחד עם דרגה זו של 'והייתם קדושים כי קדוש אני' - מצוות הטומאה והטהרה בפרשיות תזריע - מצורע - שגם הם מתחייבים מצד קדושת ה' השורה בינינו, שאחר שהוא שוכן בקרבנו עלינו להיזהר בדיני הטומאה והטהרה, כאמור בסוף מצורע (ויקרא טו, לא) 'והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימתו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם'. ולאחר פרשיות הטהרה באה פרשת 'אחרי מות' שהכהן גדול מכפר על 'הקודש' אחת בשנה מטומאות בני ישראל 'השוכן אתם בתוך טומאותם'. ולרגל דרגה זו גם נתבעת מהם פרשת העריות שבסוף פרשת אחרי, שהכתוב מתמצת את תכליתם בכותרת (יה, ד-ה) 'את משפטי תעשו ואת חקתי

בתורה אנו מוצאים כמה וכמה פעמים בהם מוזכרת יציאת מצרים כסיבה מחייבת את קיום המצוות בסגנון של 'אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. (ובגמרא ריש פרק 'איזהו נשך' (ב"מ סא:)) נתבאר טעם כתיבתם בכמה מהם, אולם הוא בדרך דרשה, וצריך לדעת את הביאור בדרך פשוטו של מקרא. כאשר מתבוננים במבט מקיף על הפרשיות והקשרי הפסוקים ניתן ללמוד שאין נימוק זה של יציאת מצרים קשור רק למצוות הפרטיות שנאמרו בסמוך אליהם, אלא הם **פסוקי מפתח ראשיים**, שבאים לנמק את כללות חובת היהודי כלפי ה', וכסיבה לחייב אותו במצוות הנזכרות בכל הפרשיות הסמוכות. ואמנם יש מקומות שזכור יציאת מצרים בקשר למצוות פרטיות, כגון במצוות אהבת הגר, ומצוות עבד עברי וכדומה, שבהם מוכח להדיא שזה כנימוק למצוה הפרטית, אך יש שמונה מקומות בתורה שדבר זה מופיע בסגנון כללי 'אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. או בדומה לזה.

יש כאן שלבים שונים ביחס בין הקב"ה ועם ישראל ובחובת המצוות שעליהם, כי בכל פעם שיש הזכרה כזאת ניתן להבחין בהבדלים בסגנון הכתוב בסמוך לזה. כלומר שבכל שלב של תוספת חיוב והתקדשות של כלל ישראל, חוזר הכתוב ומנמק כי לשם כך יצאו ממצרים והגיעו עד לדרגה הנוכחית. והתורה מוסיפה והולכת דרגה אחר דרגה, ובכל אחד מהם הדבר מצויין בפסוקים אלו שמוזכר בהם תכלית יציאתם ממצרים, כדלהלן.

שניים מהם הם היסודות השרשיים של מציאות עם ישראל, ואלו נזכרים בספר שמות. חמש מהם מפוזרים לאורך ספר ויקרא ומלווים את עליית המדריגות של ספר ויקרא שלב אחר שלב, עד לשיאו של הספר בסופו. מדריגה שמינית ועליונה שמעבר לכל השלבים האמורים נזכרת בספר במדבר.

א. הפעם הראשונה שמוזכרת יציאת מצרים כסיבה לחובת התורה, היא בעשרת הדברות - (שמות כ, ב) 'אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים'. כאן מבואר השלב הראשון והבסיסי, דהיינו יציאת מצרים מחייבת את ישראל להיות עם נאמן לה' ולקיים את המצוות משום שהוא אלוקינו

תשמרו ללכת בהם **אני ה' אל-היכם**. ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם **אני ה'**. שמכיון שאני ה' ואלו החוקים והמשפטים שלי, עליכם הקרובים ללכת בהם, ורק כאשר תעשו תחיו חיים אמיתיים.

ד. הפעם הבאה היא בפרשת 'קדושים'. לאחר פרשת משקלות בפרשת קדושים (ויקרא יט, לו) 'מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם **אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים**. ושמרתם את כל חוקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם אני ה'". פסוק זה שייך לכל פרשת קדושים. ויש כאן יש תוספת בגדרי הקדושה, שמחייב אותם לשמור את חוקי ה' שהם הנהגות קדושות ומרוממות. ואף שנזכרים כאן עניינים של בין אדם לחבירו ובין אדם לעצמו, כגון לא תגנובו, זה דרגה אחרת מציווי הנהגות והמשפטים של פרשת משפטים, כי בספר שמות הם חייבים מצד היותם עם ה' להתנהג כפי משפטי האלוקים בצדק ובמשפט. אבל כאן המצוות באות בתור הנהגות רוממות של הקרובים אל ה', טכסיסי אצילות של רוזנים ובני מלכים, שמחייב אותם רק לקדושי אשר סביביו, ורק משום שעתה הגיעו לדרגה כזו של קירבת ה' מצד זה מחייב אותם בהנהגה רוממה כזו. [ובוודאי שנובע מזה גם דרגת יותר רמות של חיוב ויותר דקדוקים בפרטי קיומם].

דרגה זו של פרשת 'קדושים תהיו' הינה יותר רמה ושלב יותר נעלה מדרגת 'והייתם לי קדושים' שנאמרה בפרשת שמיני, כי בפרשת שמיני זוהי קדושה של פרישות וסיודה ברוממות הנפש של האדם, שמצד מידת העדינות והקדושה, מתבקש ממנו לפרוש ממאכלות אסורות, ומן העריות [של פרשת אחרי] ובכך הוא מובדל מדרגת החומריות והגסות של אומות העולם. שמכיון שבני ישראל קרובים אל ה' עליהם להיות קדושים גם כן, זוהי פרישות שבאה מצד צד הקדושה שיש אצל כל יהודי. אבל דרגה יותר רמה היא שמרוממים את סדרי חיי החולין עצמם שיתכווננו לסגנון של אצילות ונהגת קדושה עליונה, בהנהגה נבדלת וגבוהה ממה שיש ברגשי וסדר חיי האדם החי בזרימה טבעית פשוטה. זו דרגה יותר גבוהה שאפילו בנוגע ל'בין אדם לחבירו' כובש אותו רעיון הקדושה הנובעת מתוך נוכחות ה' בקרבנו, להתנתק יותר ויותר מאנוכיות עצמית, ובזה מדביק את הנהגתו של הקדושה של הקב"ה. זוהי דרגת הקדושה של 'שמרתם את כל חוקתי ועשיתם אותם'.

המצוות שבין אדם לחבירו כבר נזכרים בפרשת משפטים, אך בספר שמות הם חייבים מצד היותם שהם עמו של ה' לשמוע בקולו וללכת בדרכו, ולהתנהג כפי משפטי האלוקים בצדק ובמשפט. אבל כאן המצוות באות בתור הנהגות רוממות של הקרובים אל ה', טכסיסי אצילות של רוזנים ובני מלכים, שמחייבים רק את קדושי אשר סביביו. בפרשת משפטים האדם מכיר בזכותו של הזולת לצדק משפטי, יש לו זכות שלא יפגע בו, אבל כאן הוא כבר מגיע לדרגה של 'ואהבת לרעך כמוך', שהוא רוצה וזה עניינו האישי שיהיה טוב לזולת, הוא מרומם מהאגו הפרטי, כי הוא בפמליא של מלך, 'אני ה' אלוקיכם'. וכן התוסף כאן גדר באיסורי עריות, שהרי עצם האיסור כבר נאמר לאדם הראשון ובני נח, כמו שדרשו בסנהדרין (נז, ב), וכן נשנה בהר סיני 'לא תנאף', ובספר הקדושה 'ויקרא' נתוספו עוד שני דרגות, האחת בסוף פרשת אחרי שכאמור היא נמשכת מהדרגה של 'והייתם קדושים' האמורה בפרשת שמיני, ועל גבי זה באה הדרגה היותר רמה של פרשת 'קדושים תהיו'. והגדרתה נראה על פי האמור בסוף פרשת קדושים אחר פרשת העריות - (ויקרא כ, כב) 'ושמרתם את כל חוקתי ואת כל משפטי ועשיתם אותם וגו'. והייתם **לי קדושים** כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי'. בפסוקים אלו מתבארת דרגת הקדושה של פרשת קדושים שהיא יותר רמה ממה שנאמר בפרשת שמיני, ויש כאן הבחנה יותר נעלית של 'והייתם לי קדושים' 'ואבדיל אתכם מן העמים **להיות לי**'. ומצד זה מתחייבת הפרישה המוחלטת מן העריות כפי שקבעה תורה בפרשה זו, וכן נאמרו רק כאן חיובי המיתה המפורטים לעוברים עליהם.

ה. בפרשת אמור אנו מוצאים פסוק נוסף המזכיר את יציאת מצרים (ויקרא כב, לב) 'ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם. **המוציא אתכם מארץ מצרים**

להיות לכם לאלהים אני ה'. כאן נוסף שלב בקדושת ישראל הבאה מקירבת ה' שכבר מחייבת 'ונקדשתי בתוך בני ישראל'. וכן בפרשיות הסמוכות נאמר כמה פעמים בדיני בעלי מומין, וטומאת מקדש וקדשיו - 'ולא תחללו את שם קדשי'. כי דרגת קדושה זו מחייבת 'קידוש השם'. וכן מצוות המועדים הסמוכה לה היא קידוש השם, וכפי שאומרים בתפילת שבת ויו"ט 'וינוחו בו - וישמחו בך - ישראל מקדשי שמך'.

ובזה מבואר עניין נפלא, שהנה בקריאת התורה במועדות ביום השני של פסח וביום הראשון של סוכות שקוראים בעניין המועדות שבפרשת אמור, אין מתחילים בתחילת עניין המועדות [שמתחיל שם פרשה פתוחה], אלא מקדימים בפרשה הקודמת 'שור או כשב או עז כי יולד', ולא נתבאר מה הטעם להקדמה זו. אולם על פי המבואר כאן נראה שחז"ל חפצו להסמיק פסוק 'ונקדשתי' שנאמר כאן לפרשת המועדות. שהמקיים את המועדות מקדש את שם ה', וכמו שנתבאר שזה מוסב על כללות הפרשה.

ו. השלב הבא הוא האמור בפרשת בהר לאחר מצוות איסור ריבית - (ויקרא כה לח) '**אני ה' א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לא-להים**'. זהו פסוק הסיכום לכל פרשיות שמיטה ויובל שקדמו לה. ופסוק זה מיוחד בכך שהוא כבר מציין אחר יציאת מצרים את המטרה לתת לכם את ארץ כנען, להיות לכם לאלוקים. ומפסוק זה דרשו חז"ל בסוף כתובות (ק"ב). שכל הדר בארץ ישראל שיש דומה כמי שיש לו א-לוה וכל הדר בחוזה לארץ דומה וכו'. [והוא קיום ההבטחה שניתנה לאברהם אבינו בברית מילה כמו שכתוב (בראשית יז, ח) 'ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריק, את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלוקים', וברש"י - 'ושם אהיה לכם לאלוקים אבל הדר בחוזה לארץ כמו שאין לו אלו-ה']. הרי שפסוק זה עוסק בדרגה הנעלית ביותר בקיום המצוות, שעם ישראל דר עם ה' בארצו ושם הוא להם לאלוקים, כרעהי הבאה לדור בבית הדוד והוא פורש עליה את כנפיו.

ארץ כנען היא ארץ ה' שנהיה לנו לאלוקים, שאפילו בעת עסקנו בחיי החולין ועבודת השדה נקבע ונסדר אותם על פי סגנון החיים האלוקיים, והיינו מצוות שמיטה ויובל.

הדרגה הנעלית ביותר היא האמורה בתחילת פרשת בחוקותי - (ויקרא כו, יב) '**והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לא-להים** ואתם תהיו לי לעם. **אני ה' א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים** מהיות להם עבדים ואשבור מיטות עולכם ואולך אתכם קוממיות'. וחז"ל דרשו פסוק 'והתהלכתי בתוכם' על העולם הבא שאהיה מטייל עמכם בגן עדן ולא תהיו מזדעזעים ממני. אך גם אם בפשוטו הכתוב מוסב על חיי העם בארץ ישראל בהשקט ושלוה, הרי מדובר בדרגה הגבוהה ביותר של דביקות בה', ובדרשת חז"ל אמרו אם בחוקותי תלכו 'שתהיו עמלים בתורה', כי מצד הדרגה שנתוספה כאן לא נתחדשו מצוות מעשיות אלא הוא כבר בחינה של קיבול שכר, שזה עצמו התכלית, וצורת הדברים בחיי היהודי, הוא להיות עמל בתורה ובזה הוא דבק בה'. הוא אלוקינו ואנו עמו בדביקות והוא מטיב עמנו עד בלי די ומוליכנו קוממיות.

פרשת ציצית - הדרגה השמינית - עוד פעם אחת מוזכרת יציאת מצרים בסגנון זה והוא בפרשת ציצית (במדבר טו, מ) 'למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לא-להיכם. אני ה' א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לא-להים אני ה' א-להיכם'. ונראה ש'והייתם קדושים לאלוקיכם', היא דרגה יותר רמה מהדרגה של פרשת קדושים 'והייתם לי קדושים', שכאן עליהם להיות 'קדושים לאלוקיכם'. וזו דרגה נעלית ביותר המשקפת את הדרגה של ספר במדבר, שעם ישראל נעשו דגלים ומחנה השכינה. והוא מה שאמרו (מנחות מג, ב) ששקולה מצוות ציצית כנגד כל המצוות. שכן זה תוכן מצוות ציצית שהיא מבטאת את הדרגה העליונה של עמידת היהודי לפני ה' כמרכבה וכסא לשכינה, והרי היא חובקת את מצב הקדושה של כלל המצוות בדרגה העליונה ביותר, למעלה מכל שבעת המדרגות המבוארים בפרשיות התורה הקודמים. ולזה רומז הרמז שאמרו חז"ל שתכלת דומה לכסא הכבוד.

טבעי להיות יהודי

פרקים ביסודות היהדות: א. יסוד היסודות - ידיעת ה' [אמונה]

אברהם אבינו מייסד האומה הוא שהכיר לראשונה את בוראו, והודיע אמונתו לכל באי עולם, ונקרא בפיו (בראשית יד, כב) 'ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ'. וקראו (בראשית כד, ג) 'ה' אלוקי השמים ואלוקי הארץ', והיה ראש למאמינים ובחר בו ה' לעשות מזרעו את העם הנבחר. וכפי שחז"ל מתארים את דרכו של אברהם אבינו אל ההכרה באלוקים (מדרש רבה בראשית לט, א) אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם.

בדורנו נוהגים לקרוא לעיסוק בידיעת ה' 'אמונה', אולם מונח זה מטעה במקצת, שכן משתמשים במושג זה על דברים שהאדם אינו משוכנע בהם, ובכל זאת הוא נוטה לחשוב כן. אולם ידיעת ה' צריכה להיות כידיעת אדם את כל האמתות הידועות לו בוודאות ובבירור, כשם שברור לו קיומו של עצמו וקיום העולם, והוא משוכנע במראית עיניו, כך היא ידיעת ה' האמתית הנדרשת. לכן אנו מעדיפים להשתמש יותר במושג הכרה או ידיעת ה' [כך נקרא הדבר בלשון התורה].

[בתנ"ך המונח 'אמונה' מופיע רבות, אך אף פעם לא במובן המקובל בימינו של הכרה בקיומו של האלוקים, אלא בכך שהוא הופיע וקיים הבטחתו].

הכרת מציאותו המיוחדת של האלוקים¹ היא מצוה, ערך נעלה ורב חשיבות לכל אדם להתבונן בדבר זה עד שיהיה משוכנע בכך בבירור ובוודאות, וכדבר מוחשי שאין האדם מסתפק בו. כמו שכתוב: (דברים ד, לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלוקים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד²'. וכתוב: (שם ד, לה) 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו'. וכתוב: (שם ו, ד) 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד'.

בפרק הבא: הדרך/כים לבא לידיעת ה'

1 ישנו וויכוח בין חכמי ישראל הקדמונים, האם עצם הידיעה והאמונה בא-ל, יכולה להיות מוגדרת כמצוה, כיון שהיא השורש לפני כל המציאות של מצווה. אך גם אין מצוה בידיעה הבסיסית כשלעצמה, יש מצוה להעמיק לחשוב ולהתבונן, לחזק ולהעצים את הידיעה בדעתו ובמחשבתו, עד שתקבע בו ותעורר גם את לבו ואת

רגשותיו. כמו שהדבר נלמד מהפסוקים המובאים למעלה.

2 פסוקים אלו נאמרו בפשטות נגד התפיסה האלילית, בני הדורות הקדומים שסברו שהאל הוא בין הישיות שקיימים בבריאה, גרמי השמים או בעלי החיים, אולם למעשה יש כאן גם שלילה של התפיסה שהטבע ברא את עצמו בתהליכים כלשהם, הטבע הוא אפוא האליל המודרני...

היסוד והעיקר שהכל נובע ממנו הוא כמובן ידיעת ה', הידיעה הראשונה הנחוצה ביותר, החשובה והקודמת לכל דבר, הידיעה שעליה עומד הכל, היא הכרת הא-ל כלומר ידיעת ה': לדעת שישנו אחד קיים מאז ומקדם, אשר הוא ברא את העולם והוא סיבת כל מה שקיים במציאות.

דהיינו הכרה במציאותו ובכך שהדבר מחייב אותי. מה שנקרא בין אנשים 'אמונה' הדרך להגיע לכך שונה מאדם לאדם, יש שמגיעים לכך מתוך חשיבה או הסברה מתוך מציאות היקום והנבראים, מציאות שמכריחה בורא ראשוני בעל רצון מודע לבריאה, גם אם מסתבכים מבחינה לוגית, בשל הקושי בהגדרת מציאות הבורא, בכל זאת החשיבה האינטואיטיבית האנושית מובילה להכרה הפשוטה שבהינתן מורכבות הבריאה ומורכבות הנבראים, ובמיוחד האורגניזם והחיים, אין כל היתכנות שהיא התרחשה באופן עצמאי כתוצאה מתהליכים אוטומטיים.

'יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמתת המצאו'. (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א).

התבוננות זו שקיים בורא לעולם, היא השלב הראשון והיסודי בידיעת ה', שבלעדיה אין אדם יודע מאומה ואינו מתחייב במאומה, ולכן זו הפתיחה לתורה (בראשית א, א) 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'.

היהדות הביאה לעולם את ההכרה בא-ל האחד, ואמונה זו היא שורש הווייתה, וגרעין מהותה, זהו הערך הראשי והמסר המרכזי שהיהדות מנחילה, האלוקים הוא יוצר הכל, ורק ממנו נובעים ערכי המוסר הכללי עולמיים [-אוניברסאליים] שהם עקרונות צדק מוחלטים [-אבסולוטיים]. ומידיעה זו נובעת הדת כולה, שהיא המחוייבות לתורה ולמצוות. כאשר קיבלו ישראל את התורה הצייווי הראשון היה על ידיעת ה': 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כ, ב).

יש להוסיף דבר חשוב, ללא הכרה במציאות האל אין משמעות ממשית לקיום, כיון שאם הקיום החומרי המוכר והידוע הוא "כל" החוויה הקיימת, בן אנוש חש בנפשו שזה חסר ערך ומשמעות "אמיתית". אין שום בסיס למדוד ממנו ערכים מוחלטים. רק כשמכירים את מציאות האלוהים, ומבינים שגלום בו הרעיון של האין-סופיות [בזמן ובמקום], אז האדם מרגיש שיש בעולם מציאות גדולה ממנו, מציאות אינסופית שהיא מאפשרת מציאות של משמעות וערך, כשמכירים בהכרח שיש דבר שגדול מאתנו, רחב מלהכילו בשכלנו, מרומם ונשגב מבינתנו, וביחס אליו נמדדים כל הערכים.

א-להי אברהם. א-להי יצחק. וא-להי יעקב.

הזכרת האבות בפתיחת התפילה מלבד עניין הזכרת זכות אבות, יש בזה ענין נשגב מסתרי החכמה, שהאבות על ידי עבודתם ותוקף בהירות הכרתם. הם שעוררו והמשיכו את השראת השכינה בארץ, והביאו להנהגה אלקית יותר גלויה בעולם. וכמו שאמרו חכמינו ז"ל 'האבות הן הן המרכבה'. והם נחשבים כשרש והתחלה לכלל השתלשלות העולם. ומטעם זה אנו מפרטים כל אחד מהאבות בפני עצמו, שכן כל אחד מהם זכה להשגחת ה' עליו בזכות עצמו, וכל אחד מצד עצמו היה בכחו להיות סיבה שתחול השגחת השכינה עליו ועל בני בניו. ולעם ישראל עומדת הזכות שכל שלשת האבות הגיעו לידי מדרגה זו. עוד מברר בספרים כי הזכרת שם ה' על האבות היא גם מכלל הקדמת סדר השבח, כלומר שבהזכרת שבח זה אנו מכוונים את מבטנו ותפלתנו אל ה' כפי ההשגה שהשיגו האבות במציאותו והנהגתו יתברך.

ובהיות שסגנון עבודתם של שלשת האבות ועמידתם נכח פני ה' היה שונה מאחד למשנהו, ומכיון שאנו רוצים לקרא את שם ה' בשלמות, מכל צדי התואר שאנו משיגים בו, על כן אנו מצינים את ה' כאלוקי כל אב בפני עצמו, שכן כל אב השיג את ה' יתברך באופן ייחודי. כידוע שאברהם השיג את מדת חסדו של הקדוש ברוך הוא, ככתוב 'תתן - חסד לאברהם' (מיכה ז, כ), ועבד את ה' במדת האהבה כאמור 'אברהם אוהבי' (ישעיה מא, ח). ואלו יצחק עבד את ה' כפי הופעתו במידת הגבורה ועבודתו היתה בדרך של פחד, ככתוב 'פחד יצחק' (בראשית לא). ויעקב השיג את מדת הרחמים הממוצעת, ועבד את ה' במדת ה'אמת' הממזגת, ככתוב 'תתן אמת ליעקב' (מיכה שם).

ויבינו במקרא

הערות ורעיונות בפרשיות השבוע

כמוך?!

את עצמינו. וכי בכוחינו הדבר?

וניחא ליה - "כמוך". כלומר, העצה היא שתכליל גם את רעך בכמוך שלך. שתרגיש שהוא חלק ממך, יען שהוא אחיך ושייך אליך. וכשם שיש אנשים שהגם שאינם מצויינים בחסדים טובים, אולם לבני משפחתם הם נאמנים ודואגים משום שמרגישים שהם חלק מהאנוכיות שלהם. כך נדרש מהיהודי שכל בני עמו יהיו נכללים בכמוך שלו. ורק כך ניתן להגיע לאהבת ריע. כי מידת אהבה יש באדם רק עבור עצמו ואהבת הריע היא על ידי שיכליל את כולם בעצמיותו.

למעשה אנו יכולים לפרש את ה"כמוך" בשלשה פירושים.

א. המחייב והצדק שבדבר, כמו שמצינו שהתורה מנמקת כמה מצוות מצד התביעה שבהם כמו "כי גרים הייתם", "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן אני מצווך" וכדומה. וכאן הנימוק הוא משום "כמוך", מגיע לו לא פחות ממך.

ב. התורה מנחה את האדם בסוג הרגש שבקיום מצוה זו, מתוך הזדהות עם הזולת תגיע לדרישת טובתו. על ידי התבוננות בזה תצליח להגיע לדרגת אהבת הזולת וכמו אימרתו של הרמ"מ מוורקא.

הרי תחילת הפסוק הוא 'לא תקום ולא תטור', והתורה אומרת מה הניגוד לזה - לאהוב את הריע כמוך, ומתוך רגש כזה לא יקום ולא יטור. כשם שהרגש של עבודת התפילה הוא ההכנעה ויראת הרוממות, כך הרגש של אהבת הריע הוא "כמוך" - להזדהות עם הזולת ובכל מצב לעמוד במקומו, מה הוא חושב מנקודת המבט שלו. (וכך גם יוצאים מהכמוך האנוכי.)

ג. הגדר והשיעור, עד היכן אהבת הזולת מגיע, לא פחות מכמוך.

ובאמת זה נפלא למתבונן עד כמה נכלל במילה "כמוך"

כי אהבה היא רגש טבעי, ולכן האהבה באופן טבעי אינו זקוק להדרכה כיצד לנהוג, כי רגשותיו כבר מנחים אותו; אך קשה לתאר כיצד נראה יחס של אהבה, למי שרוצה להתנהג כמו מי

דרכו של הרה"ק רבי מענדל מוורקא זיע"א היתה למעט בדברים ונתכנה בשל כך 'הצדיק השותק'. גם כאשר אמר דברי תורה נוהג היה לומר אימרות קצרות ומחודדות כשהדברים סתומים וחתומים, תלמידו רבי בעריש מביאלא בן הרה"ק מטשעכנוב היה מפענח ומפרש את דבריו.

פעם אחת נכנס הרבי לבית המדרש ואמר: "ואהבת לרעך כמוך" - והקשה בקול תמיהה 'כמוך?'. שהה מעט, ואחר כך תירץ בניחותא - 'כמוך!' ושב לחדרו. ופירש רבי בעריש מביאלא שהתמיהה היתה "כמוך?" - וכי היכן מצינו שהאדם צריך לאהוב את עצמו. וכי יעלה על הדעת שהתורה מסכימה לייקר ולהחשיב את אהבת עצמו, עד שיהא הדבר דוגמא ומשל לאהבת ריע? וניחא ליה - "כמוך". - במידה שצריך האדם לשנוא את עצמו, באותו שיעור צריך לאהוב את רעהו...

ובהשקפה ראשונה נראים הדברים תמוהים, וכמילתא דבדיחותא. לכאורה זה ההיפך מהפשט.

אכן הדברים עמוקים ונפלאים. כי שורש הקושי לאהבת הזולת הוא משום שהאדם שקוע ב"כמוך" שלו, האנוכיות שלו מפרידה אותו מלראות את הזולת. והדרך להגיע לאהבת ריע אמיתית ולדאוג לכל צרכיו הוא רק בעקירת העצמיות והאנוכיות, ואם כן אין זה היפך הפשט, אלא זה עצמו הפשט שיאהב את הזולת "כמוך" בלי הבדל בין עצמך אליו, להוריד את המחיצה שמפרידה מחמת אהבת עצמו. ובמידה שישנא את האנוכיות שלו יצליח לראות את רעהו ואת צרכיו ולדאוג לו כנפשו.

בהעמקה נוספת, הדברים אף מתיישבים עם פשט הפסוק, שכן באופן טבעי האדם אוהב את עצמו - "כמוך", והמצוה היא שיאהב את רעהו באותה מידה שאוהב את עצמו באופן טבעי, כלומר שיעקור את אהבת עצמו ואנוכיותו ויחליפנו באהבת רעהו.

אילו ניתנה לנו הרשות, היה ניתן לפרש את דברי הרה"ק מוורקא באופן נוסף, שונה מעט. מתחילה תמה הרבי "כמוך?" היתכן? הכיצד יגיע האדם לדרגה כזו, לא די לנו שנאהב את זולתינו, אלא נתבע מאתנו כי נגיע לדרגה שנאהב אותו כמו

ידיעות מעניינות ומאמרי מחקר בהיסטוריה ותולדות ישראל מנהגים, ספרים, לשון, מדע וכדומה

למקראי הקודש כימי הוללות ופריקת עול, עד שיצאו מראש מתוך הנחה שמן הסתם הגיעו לידי חטא וצריכים תשובה וכפרה. אלמלא נכתבו הדברים בספרי הראשונים (בשם יש אומרים) היינו מתקשים לשמוע דברים אלו.

אי לכך בקעה אנו מוצאים להתגדר בה, ולהעלות השערה אחרת למקורה של תענית זו.

הנה מובא בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקפ סעיף ג) - יש מי שאומר שגזרו שיהיו מתעניין בכל שני וחמישי על חורבן הבית, ועל התורה שנשרפה, ועל חלול השם. הדברים מובאים גם בטור (שם) ובראבי"ה (הלכות תענית סימן תתפט) ומקורם הוא בבה"ג (ספר הלכות גדולות סימן יח - הלכות תשעה באב ותעניות עמוד רלג).

אך בעצם יש לתענית זו שבכל ב' וה' מקור במסכת סופרים (פרק כא) אין מתעניין עד שיעבור ניסן, אלא הבכורות שמתעניין בערב הפסח, והצנועים בשביל המצות כדי שיכנסו לפסח בתאווה, והתלמידים מתעניין בו בשני ובחמישי ושני, מפני חילול השם ומפני כבוד תורה שנשרפה; במה דברים אומרים בצינעה, אבל לקרוא צום בציבור אסור, עד שיעבור ניסן.

ועיין בטור סימן תכט שמביא את דברי מסכת סופרים ומוסיף שהתלמידים התענו רק אחרי פסח כמו בה"ב, ומשמע מדבריו שהיתה זאת תענית מיוחדת הדומה ברעיונה לתעניות בה"ב שאחרי המועדים. (אולם הגר"א בסימן תקפ מציין את דברי המסכת סופרים כמקור לתענית שני וחמישי של כל השנה.)

ועיין בבית יוסף (שם סימן תכט) שנתקשה להלום דבריו והביא גירסה נוספת בדברי המסכת סופרים, ופירש באופן אחר. ועיין בט"ז שם שנחלק עליו בארוכה. ואכמ"ל.

על כל פנים בדברי המסכת סופרים, חוץ מעצם המקור לתענית שני וחמישי, נזכר גם

השערה למקורה של תענית בה"ב

המקור למנהג אשכנז להתענות בה"ב אחר המועדים הוא בדברי הראשונים, (תוס' קדושין פא א; רא"ש תענית פ"א סי' כ ומרדכי שם סי' תרכט; רוקח סי' ריב; כלבו סי' סא; טור או"ח סי' תכט וטוש"ע שם סי' תצב עיין באנציקלופדיה תלמודית ערך 'בה"ב' המסכם את מקורי הדברים.) - לפי שבמועדים עלולים לבוא לידי חטא, כמו שאמרו: "סקבא דשתא ריגלא" (קדושין שם), שהריעוע של כל השנה ליחוד ולעברה הם ימות הרגל, שאז מתקבצים אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונותנים עין זה על זה, ועוד שהמועדים הם ימי משתה ושמחה ושמא באו מתוך כך לידי עברה, שברגל אוכלים ושותים שבעת ימים יותר מדאי ומרוב אכילה ושתיה והשמחה פוחזים וחוטאים, ולפיכך קבעו ימי תענית אחריהם לתשובה ולכפרה, כענין האמור באיוב: ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עלות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו'. וגם סמכו על הכתוב: וגילו ברעדה, במקום גילה שם תהא רעדה, דהיינו תענית.

ועיין במרדכי (מסכת תענית רמז תרכט) שהקשה על טעם זה, ומזה משמע שלא היה בידם מקור מוסמך לטעם התענית, גם בספר חסידים (סימן רכז) ובספר מטה משה כתבו טעמים אחרים - במרחשון כדי שהיורה ירד לברכה על הזרעים, ובאייר שלא תלקה התבואה בשדפון וירקון. ויש אומרים לפי שאחר פסח וסוכות האויר משתנה וגופו של אדם נחלש, כי לא הורגל לאותו אויר, ולפיכך מתענים ומתפללים שיחזק הקב"ה את גופנו.

נוסף לכך מעורר הטעם הראשון תמיהה גדולה, כיצד קבעו תענית מתוך חשש, שמועדי ה' הקדושים שנועדו להתעלות ועבודת ה', גרמו מכשולות עד כדי כך שכל העם צריך להתענות, ואף שאמרו 'סקבא דשתא ריגלא' היינו שמתוך כלל הציבור ישנם מדלת העם שזמן זה הוא עבורם פירצה לחטאים, אך היתכן שכלל עם ישראל יתייחס באופן רשמי

שאוהב. זהו נושא הכולל מאות פרטים והתייחסויות. בתורה הקדושה כלולה ההגדרה הנפלאה ביותר לאהבה במילה אחת: ואהבת לרעך כמוך - "כמוך" - זה הכל! "מה דסני עלך, לחברך לא תעביד, ואידך פירושא זיל גמור". מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך! זו כל התורה, וכל היתר הוא רק פירוש לכלל זה.

קשה לתאר בדיוק איך נוהגים כשאוהבים, אבל באמתחתנו הגדרה ברורה: "כמוך!" ובמילה יחידה זו מקופלת התשובה לכל השאלה. אשאל את עצמי: כיצד הייתי רוצה שיתייחסו אלי? ברצונך להתנהג נכון כלפי רעך - העמד את עצמך במקומו! ידוע הסיפור בהרה"ק ר' משה לייב מסאסוב זיע"א, שאמר שלמד מגויים שיכורים, מה היא אהבת ישראל אמיתית: שני שיכורים אלו התגוללו במרתף שכר הלומי יין, והנה האחד אומר לחברו: "סטפן, אחא, אוהב אני אותך!" ואילו השני מתלעלע ביינו וקורא לעומתו: "איוואן! אם כן - אמור נא לי היכן כואב לי! הכיצד תאמר שאתה אוהב אותי, אם אינך מרגיש מה כואב לי?!" מכאן למדתי - סיים הרמ"ל - שאהבת ישראל - משמעותה: לדעת מה כואב ליהודי...!

בחז"ל זה נקרא "נושא בעול עם חבירו", ובעלי המוסר האריכו ביסוד עצום זה. בלשון ימינו מכנים זאת "הזדהות". כשאתה מראה לזולת שאתה מרגיש את רגשותיו שלו, מבין אותו ומעמיד את עצמך במקומו. כאשר הזולת מתלונן - אל תגמד את מצוקתו, אלא השתתף עמו בצער. תמיד המבחן הוא - "כמוך". כשם שכשאנו סובלים, אנו מצפים להשתתפות בצערנו, כך נעשה לזולתנו.

בחז"ל מופיעים הרבה מצוות של גמילות חסד כגון במשנת אלו דברים הכנסת אורחים, וביקור חולים, הכנסת כלה, והלווית המת, ועוד יש שמחת כלה וחתן, וניחום אבלים, בתורה שבכתב אין מפורש אלא מצוות הלוואה וצדקה. ומנין נלמדים כל אלו, יש אומרים שנדרש מ"והלכת בדרכיו". אולם נראה שעיך הלימוד הוא מ'ואהבת לרעך כמוך'. כי במילה 'כמוך' כתוב הכל, כשם שאתה בחתונתך רצית שישמחו איתך, כך תעשה גם לרעך. האבל רוצה שינחמוהו, כמוך. החולה רוצה שיבקרוהו, כמוך.

גם הבריא רוצה שיעריכוהו ויאמרו לו דברים טובים ומשמחים, ובגמרא (כתובות יז). "אמרו להם בית הלל לבית שמאי אומרים לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו הוי אומר ישבחנו בעיניו מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות". היכן כתוב זה בתורה - ב"כמוך".

יתירה על כך, הרי לעצמך אתה סולח גם על פשעים, למרות שזה נגד השכל. וכשם שאתה רוצה טוב לעצמך גם אם לא מגיע לך וגם אם מצד השכל לא צודק שיהיה לך, בכל זאת אתה סבור שנכון יהיה שיהיה לך, עם התבוננות ברגש של 'כמוך' תוכל להגיע לכך גם עם הזולת. לסלוח, לשמוח בטובתו, ולרצות שיהיה לו טוב.

וחמישי, הם גם מצטרפים לשלשה צומות של בה"ב (שזה מחזור של צומות בדומה לצומות של גשמים שהם בה"ב). ובכך הביעו את הצטרפותם לתענית של ב' וה' שגזרו חכמים על חורבן הבית, ועל התורה שנשרפה, ועל חלול השם.

אדאתינן להכא יתכן לשלב כיוון מחשבה זה עם רעיון הדומה לטעם המובא בראשונים, דהיינו, שבימי החגים מרוב שמחה ואכילה אנו עלולים לשכוח את מצבינו בגלות, ולכן ראו חכמי העם צורך שלאחר החגים נחזיר את עצמינו למצב האמיתי שלנו, על ידי השתתפות בתעניות הקבועות על החורבן וחלול ה' והתורה.

בחוודש תשרי (מלבד בעשי"ת שהתענו לא רק בשני וחמישי). ולכן היה המנהג שאחרי עבור ימי ניסן ותשרי, כאשר כלתה תקופת איסור התענית, והחלה תקופה חדשה של תעניות ב' וה' ומותר כבר 'לקרוא צום בציבור' על כן נהגו לקרוא צום בציבור, וברכו את המתענים בימי שני וחמישי כל ימות השנה. אפשר שמכאן נבע המנהג לברך את המתענים בימי שני וחמישי, ויכול להיות שמכך לבד השתרבב המנהג כולו.

אולם יותר מסתבר שהעם כולו נהג להצטרף למתענים הקבועים לפחות מחזור ראשון של בה"ב, כדי להביע שלמרות שאין בכוחם להתענות כל שני

שימי ניסן אינם ימי תענית, ורק התלמידים החמירו להתענות גם בניסן בשני וחמישי מפני חילול השם אבל שאר המתענים לא התענו בימי ניסן. וגם התלמידים התענו רק בצינעה אבל 'לקרוא צום בציבור' אסור. (לפי הפירושים האחרים בדברי המסכת סופרים אין לנו מקור לתענית ב' וה'; אלא מדובר בתענית אחרת, ואז נוכל לומר מסברא שלא התענו כלל תענית ב' וה' בימי ניסן.) וכן כתב המג"א בסימן תקפ שלא נהגו להתענות בחודש ניסן בתעניות ב' וה'.

מעתה נראית לא רחוקה ההשערה שכשם שאין מתענים בניסן כך לא התענו

ביני שנת דור ודור

מאורעות הזמן על פי השקפת היהדות טור אקטואליה בעיתון המבשר

"ימי הצפירה"

שלמה דב הרשקוביץ

ההלל על המציאות הזאת, כיון שבצד פלאי החסדים והטובות, קמה כאן תנועת מרידה באלוקי ישראל, אל תנועת הצינונות התלוותה תנועת החילוניות ועזיבת דת אבותינו. כיצד נוכל לזמר כשהתורה מתעטפת באבל, השבת מתחללת בראש חוצות, וכופרים מוצהרים מועלים על נס כגיבורי תרבות. הלב מתרחב כשערי יהודה וישראל מלאים צאן אדם זקנים וזקנות ילדים וילדות משחקים ברחובותיהם, אולם פרסומי שחץ וחילול הצניעות והרס קדושת ישראל, מכווצים במכאוב את כל החווייה.

למרות כל נצנוצי הטובה והרווחה אין אנו מסוגלים כלל לראות בכך התנוצצות גאולה וישועת העתיד לבוא, כאשר לכל זאת מתלווים דברי שטנה וזלזול בתורה ובמצוות. אנשים שאחרי כל חסדי ה' שהרעיף עלינו, בועטים ומכחישים ואומרים כוחי ועוצם ידי עשה לי את ההיטק הזה. אין אנו רוצים להיות שותפים במרד הזה, ואנו מתפרדים ואומרים לנוכח פניהם לא כ', אלא חסד ה' ממעל הוא הנותן כח לעשות חיל הוא דיהיב לן עצה למקני נכסין ויהב לנו חכמה לפתח הייטקין.

במצוות ספירת העומר, יש מסר הקשור ליחס האמביוולנטי למדינת ישראל ולמפעל תקומת ישראל בארצו. הימים הם ימי קציר, לכאורה ימי חולין מרוכזים והתעסקות מאומצת בצרכי המזון של המשפחה עבור כל השנה. באה התורה ומלמדת כיצד על היהודי לחיות בארצו, כיצד עליו להביא את ה' יתברך לכל חלקי החיים שלו, ימי קציר לפנינו? ובכן ראשית הקציר תבוא עם תנופה לפני ה' של העומר הראשון הנקצר, שמא תאמר כבר נתנו לה' את חלקו וכעת נתפנה לשקוע בצרכי עצמנו? לא תהא כזאת בישראל! תנופת העומר תהיה זכורה בנפשנו מדי יום ביומו, כל יום נספור ונזכור כי הקציר כולו הוא קציר יבול הארץ שנתן לנו ה', וכך כל ימי הקציר חולפים בהזכרת שם עומר התנופה וזכירת שם ה' על הימים, כל יום הוא ספור ומקודש ומנוי לעומר ספוג בהכרה שהכל מאת ה', כאשר מתמלאים חמשים יום להכרה בהירה זו אנו כבר באים להקרבת מנחה חדשה, לחם תנופה, הפעם כבר שתי עשרונים אפויים באופן משובח סולת וחמץ.

יש מבינינו שזכו להיות מושפעים ולשוחח עם בני דור החורבן, הדור שעוד זוכרים את העולם לפני חורבנו, "כשהעולם עוד היה עולם" ..היו מבני אותו הדור שיחסם למפעל הצינוני היה חיובי, הם עוד זכרו את המצב בארצות הגויים במזרח אירופה, כאשר עבדים משלו בנו, והיינו זכרים בארץ לא לנו. גם אם נקבל את ההנחה ששנות ההשמדה היו תופעה חריגה ויוצאת מן הכלל, ואין בהם להוכיח דבר, אולם גם בתקופות שלפני כן יהודים סבלו רבות מתיגרת ידם של הגויים בארצות פזוריהם. היינו כשיכים בעיניהם ולצנינים בצידיהם. ואילו כאן אנו מתהלכים ברחובותינו כבעלים בחצרו. אין ספק שאין להתעלם מכך. אף זקני וחכמי אותו הדור אמרו שהיה זה "שמייכל" של ההשגחה העליונה, אחר שנות חורבן והשמדה.

עוד נגיע בהמשך לצד הביקורת, אולם כלום עלינו להעלים עין מחסדי ה' עלינו כאשר חלק ניכר מהעם היהודי כולו יושב בארץ ה' ונחלתו, האם צריך להיות כופרים בטובה שהעם בכללותו זכה לשלווה יחסית ונהנה מרווחה אף היא יחסית, כמוכן. האם אנו "צינונים" כשאנו נהנים לשבת בקרון רכבת חשמלית המעופפת לה בפחות ממחצית השעה מירושלים לתל אביב, דרך גשרים ומנהרות בעלי שיאים, האם על זה לא נאמר היינו כחולמים. רמת הפיתוח הטכנולוגי שיש אצל כל אחד בביתו, וכל סגנון החיים הדיגיטלי. כשכל הפעולות שנעשו בעבר מתוך טורח עצום ונדודים ממקום למקום, מתבצעים בהקשת כפתור. כשכל זה מתאפשר הודות לפיתוח טכנולוגי סביבתי. יש מדינותא שעוד רחוקים מכל זה. מדינת ישראל הגיעה להישגים פנומנליים בכל תחומי הכלכלה והמדע הטכנולוגיה והתשתיות. כשלפני מאה שנה וקצת יותר, היו כאן הטורקים, ומי שמכיר קצת יודע מה המושג הזה אומר לנו: "דער טערק", הארץ היתה סמל של פיגור והזנחה בכל התחומים. העובדה שלאורך השנים מגדולי רשעי עמנו נטלו חלק מרכזי בכל המפעל הזה, איננה מורה לנו לשלול את ההודאה לה' על הנס המתמשך, פלא ההצלחה המתרחש לנגד עינינו.

אלא שכאמור, נתינת הביטוי לרוב הטובה אינה חוסמת את פינו מלהזכיר את מה שצריך לשלול, איננו באים לומר את